

**INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA BOLALARINI DEKORATIV RASM CHIZISHGA
O'RGATISHNING DIDAKTIK AHAMIYATI.**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15666768>

Oktabrov Mohirjon Adhamjon o'g'li

Namangan davlat pedagogika instituti o'qituvchisi;

Annotatsiya: *Mazkur maqolada innovatsion yondashuv asosida bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatishning didaktik ahamiyati yoritilgan. Dekorativ rasm chizish bolalarning estetik didini, badiiy tasavvurini va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu faoliyat orqali bolalarda rasm chizish malakasi, rang tanlash qobiliyati, kompozitsion fikrlash hamda xalq amaliy san'atiga nisbatan qiziqish va hurmat shakllanadi. Shuningdek, maqolada rasm chizish jarayonida qo'llaniladigan metodik yondashuvlar, tarbiyachining roli, bolalarning psixologik, estetik va ijtimoiy jihatdan shakllanishiga ta'siri keng tahlil qilingan. Tasviriy faoliyatning bolalar nutqi, tafakkuri, axloqiy va irodaviy sifatlarini rivojlantirishdagi didaktik o'rni yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Tasviriy faoliyat, dekorativ rasm, estetik tarbiya, bolalar ijodi, xalq amaliy san'ati, metodika, innovatsion yondashuv, estetik did, pedagogik yondashuv.*

KIRISH

Sinfda har bir o'tkaziladigan mashg'ulotlarda bolalarni mustaqil ishlashga, qo'l muskullarini rivojlantirishga o'rgatib borish zarur. O'qituvchi har bir o'tkaziladigan mashg'ulotiga ijodiy yondoshgan holda va o'z mahoratini ishga solgan holda yangilik yarata olishlari lozim. Bolalar ilk yosh guruhidan boshlab, tayyorlov guruhigacha ish jarayonlari oddiydan murakkabga qarab boradi.

Buning uchun o'tkaziladigan mashg'ulotlarda ayniqsa tasviriy faoliyat, rasm, applikatsiya, loy ishlarini yaratishda amaliy ish fanining ahamiyati kattadir.

Dekorativ rasm chizish. tasviriy faoliyatning boshqa turlari kabi bolada estetik tuyg'uni rivojlantiradi. Bolalarni xalq amaliy san'ati namunalari bilan tanishtirishda tarbiyachi vatanparvarlik ruhini shu san'at asarlarini yaratayotgan odamlarning mehnatiga hurmat kabi tuyg'ular tarbiyalanadi.

Dekorativ rasm chizish quyidagi umumiy vazifalarni o'z ichiga oladi:

- naqshning turlicha shakllarini bog'liq holda kompozitsion hisni shakllantirish;
- rang qobiliyatlarini rivojlantirish;
- xalq amaliy san'atining stillarining farqlashga va ularning alohida elementlarini bolalarning o'z ijodida foydalanishga o'rgatish;
- qalam va mo'yqalam bilan chizishning texnik ko'nikmalarini mustahkamlash.

Bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatishda tarbiyachi ularda naqsh komponentlarining o'zaro bog'liqligini, rangini, kompozitsiyasini shakl elementini ko'rishga

o'rgatadi. Dekorativ rasm chizishda rang qobiliyatining rivojlanishi asosiy masala bo'lib hisoblanadi.

Bolalarda rasm chizish ko'nikmasi asosan og'zaki nutq orqali amalga oshiriladi. Masalan: bola bironta qiz, uy rasmlarini chizib, unga kichik ertak ham to'qishi mumkin. Ma'lum maqsadli rasm bolaga ko'rsatilayotganda aniq maqsadga ega bo'lishi kerak. Bola ko'rsatilayotgan rasmni ko'rib chiza oladi. Bolalarga ishlangan rasmlar namunasidan ko'rsatib quyidagilarga alohida e'tibor berishlarini eslatish kerak. Masalan: predmetlarning proporsional, simmetrik joylanganligi uylar, daraxtlar, samolyotning parvoz qilayotganini chizdirish orqali bolalarda tahlil-sintez usulidan foydalanish muhimdir.

Yuqorida qayd qilinganidek, quyidagilarga ahamiyat berish kerak:

1. Mavzuning mazmuni aniq bo'lishiga.
2. Obyektlar orasidagi bog'lanishga.
3. Ma'lum maqsadga yo'naltirilgan mavzu bo'lishiga e'tibor berish kerak.

Bu yoshdagi bolalarga rangli qalamlar berilib maqsad aytiladi. Masalan, bola ko'k rangda-o'tlarni, havo rangda-suv, sariq rangda-qum ko'rinishida tasvirlay oladilar. Bunda albatta tarbiyachining bilimdonligi katta mahorat talab qiladi.

Rasmchizish, loydan buyumlar yasash va applikatsiya - bu tasviriy faoliyat turlari bo'lib, ularning asosiy vazifasi tevarak-atrofni obrazli aks ettirish hisoblanadi. Masalan, yozuvchining she'ri va rassomning asari. Tasviriy faoliyat maktab yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. Tasviriy faoliyat bolalarni ongli tomondan tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etadi. Birorta predmetni chizish yoki yasash uchun albatta u bilan oldindan tanishish yoki kuzatib chiqish, uning shakli, katta-kichikligini, qismlarning joylashishi, rangini bilish kerak bo'ladi. Bu jarayonda ko'rish, sezish, qo'l harakatlari ishtirok etmay qolmaydi. Bolalar predmet va hodisalarni kuzatish va ko'rib chiqish jarayonida predmetni katta-kichik guruhlarga bo'lib, uning shaklini o'zgartirib, rangini turli-tumanligi bilan tasvirlaydilar. Shuningdek, tasviriy faoliyat jarayonida bolalar turli xil material (qog'oz, bo'r, bo'yoqlar) bilan ularning o'ziga xos xususiyatlari, ular bilan ishlash texnikasi bilan tanishadilar, bu esa bolalarning aqlan o'sishiga sabab bo'ladi. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda fikr yuritish operatsiyalari (tahlil, sintez, taqqoslash umumlashtirish)ning rivojlanishiga imkon beradi, bu o'z navbatida, bolalarning oqilona o'sishiga olib keladi. Bu jarayonda bolalarning nutqi rivojlanadi. Sezgi tarbiyani amalga oshirishda tasviriy faoliyatning ahamiyati katta. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog'lanadilar, ularning o'ziga xos sifatleri, shakli, rangi bilan, katta-kichikligi bilan tanishadilar, ularning farqini, o'xshashligini aniqlaydilar, bu esa bolalarni sensor tarbiyalashga, ko'rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalaydi. Chunki bolalar o'z ishlarida bizning hayotimizda, jamiyatda bo'layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo'ladilar, hayajonlanadilar.

Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatleri boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo'yib, o'shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish,

o'rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Jamoa ishini yaratish jarayonida bolalarda bir-biriga yordam, kelishib ishlash kabi sifatlar tarbiyalanadi. Bolalarda, ishni baholash jarayonida, bolalarni o'rtoqlarining ishiga nisbatan real munosabatda bo'lish, to'g'ri baholash, o'z ishidan va o'rtoqlarining ishidan xursand bo'lish kabi axloqiy sifatlar tarbiyalanadi. Tasviriy faoliyat bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyat hisoblanadi. Bolalarda mehnat ko'nikmalarini o'stirish, tarbiyalash kerak, faqat navbatchilik orqali ba'zi bolalarda emas, balki, har bir bolada. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish, bu estetik sezgining bo'laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi - bu rangi, ritmi, proporsiyani chuqurroq sezish bilan bog'liqdir. Bolalar rangni, shaklni, uning xilma-xilligini sezsa yoki his etsa, u shunchalik ranglar aralashmasining xilma-xilligidan zavq oladi, bahramand bo'ladi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi, ularda predmetga va uning ba'zi sifatlariga nisbatan estetik baho berishga o'rganadilar. Ularda tasviriy san'at asarlarini tushunishga, ularga nisbatan his-tuyg'uni, munosabatni tarbiyalaydi. Tasviriy faoliyat bolalarda badiiy-ijodiy o'stirishda muhim rol egallaydi. Bolaning badiiy ijodiy o'sishi bu obrazli fikr yuritish, estetik idrok etishni va obraz yaratishda zarurbo'lgan malaka, ko'nikmalarni egallash hisoblanadi. Masalan, tabiatga yoki istirohat bog'iga sayr, kuz faslida sayohat uyushtirish. Tarbiyachi bolalarni predmet yoki tevarak-atrofni kuzatishda paydo bo'luvchi estetik his-tuyg'u orqali, tevarak-atrofga, kishilar mehnatiga to'g'ri baho berish, vatanga nisbatan muhabbat kabi sifatlarni tarbiyalash mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Tasviriy faoliyat va musiqaning uzviy bog'liqligini ham bolalarning estetik, ijodiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bog'cha yoshidagi bolalarga musiqali asarni tasvirlab berish taklif etilsa, bu taklif ularda jonli qiziqishni uyg'otadi. Bu bolalarda ijodiy izlanish, mustaqillik kompozitsiyasini tuzish qobiliyatlarini o'stiradi. Bolalarning tasviriy faoliyatlarini tasviriy san'at asarlari bilan uyg'unlashtirib olib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalar tasviriy san'at namunalarini kuzatib borar ekanlar, ular rassomlarning ijodi bilan kengroq tanishib qolmay, surat chizishda mazmun, rang, shakl tanlashda muhim ko'nikmalarni egallab oladilar, san'at go'zalligini, boyligini ko'ra bilishga o'rganadilar. Shunday qilib, Maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyatni boshqa faoliyat turlari bilan qo'shib olib borish bolalar hayotini boyitadi va tarbiyaviy ish samaradorligini yanada oshiradi. Yana bir muhim tomoni shundaki, o'yinlarda, zal va guruh xonalarini bezashda bolalarning ishlari kerak, ya'ni bolalarning ishlari ularning hayotida kattagina o'rin egallashi kerak.

Ta'lim jarayoni bolalarning jismoniy, ma'naviy, mehnat va estetik rivojlanishlariga har tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ta'lim jarayonini kuzatishning muhim vazifasi uning bolalarga tarbiyaviy, umumta'lim ta'sirini (kuzatuvchanlik, zehnlilik, aqliy, nutqiy va harakat faolligi, mustaqillik, ijodiy tashabbusning rivojlanishini) aniqlashdir. Pedagog har bir mashg'ulotda ta'lim va tarbiyaning o'zaro bog'liq vazifalarini amalga oshirishni esda saqlashi muhimdir. Masalan, bolalarga rasm solish usullarini tushuntirar ekan, u bolalarga

predmetni izchil tahlil qilishni, ko'rganlarini tasvirlashni, harakat usullari haqida gapirishni, bo'yoqdan tartibli foydalanishni, o'rtog'iga xalaqit bermaslikni oxirida hamma narsani o'z joy-joyiga olib qo'yishni o'rgatadi. Shuning uchun tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida bolalarning tashqi dunyo haqidagi tasavvurlari qandayligini, ular o'z fikrlarini erkin bayon qila olishlarini, ularning lug'at boyliklari qandayligini aniqlash mumkin. Bolalardagi ma'naviy tasavvur darajasini bajarilgan ishlarni baholashi va shu kabilardagi fikrlari hamda luqmalaridan bilib olish mumkin. Demak, ko'rilgan har bir mashg'ulotlarda dasturning barcha bo'limlari bo'yicha bolalar bilan olib borilgan ishning darajasi xuddi ko'zgudagidek aks etadi. Tarbiyachi o'tkazadigan mashg'ulotlarning muvaffaqiyati uch shartga: dasturni yaxshi bilishga, ta'lim metodikasini egallaganlikka, o'z guruhidagi bolalarning yosh va individual xususiyatlari hamda imkoniyatlarini bilishga bog'liq bo'ladi.

Namunadan foydalanish ko'proq o'rgatish usuliga taalluqlidir. Namuna o'rgatish metodi sifatida tasviriy faoliyatining shunday turlarida foydalaniladiki, qayerda atrofni idrok qilish taassurotini mustaxkamlash maqsadi esa, balki shu faoliyatning ayrim alohida momentlarini rivojlantirish masalasi tursa. Ko'proq dekorativ va konstruktiv (applikatsiya) ishlarida foydalaniladi. Dekorativ-naqshni hosil qilish usuliga o'rgatish va badiiy didni rivojlantirishdir. Bolalarning umumiy estetik didlarini oshirish uchun chiroyli predmetlarni tomosha qildirish kerak. Masalan: gilamlar, vazalar, vishivkalar va hokazo.

Dekorativ rasm chizish mashg'ulotlarida bolalar ko'rgan predmetlarini aks ettirib, ulardagi naqshlarni qayta chizibgina qolmay, balki mustaqil ravishda naqshlarni aks ettirib, yorqin rang va shakllarni moslashtirib chizishni ham o'rganadilar. Shuning uchun boshlang'ich bosqichda bolalar namunadan naqsh elementlarini chizib oladilar, keyinchalik elementlarni o'rnini va rangini o'zgartirib boradilar. Bolalar ma'lum bir malakaga ega bo'lganlaridan keyin, bir necha xil namunalarni bolalar ihtiyoriga ko'rsatish mumkin. Ba'zi mashg'ulotlarda defektolog namunani qo'yadi va bolalar ko'rib chiqib, tanishib, defektolog ning ko'rsatmasisiz mustaqil ravishda ishlaydilar. Predmetli rasm chizish yoki buyum yasashda namuna ko'chirib olish uchun emas, balki tasvirlanayotgan predmet haqidagi tasavvurni aniqlash uchun qo'yiladi.

Rasmlardan foydalanish. Rasmlar asosan bolalarning atrof-muxit haqidagi tasavvurlarini aniqlash uchun va tasviriy usullarini, vositalarini tushuntirish uchun xizmat qiladi. Pedagog va psixologlarning tashviqotlari shuni ko'rsatadiki, 2 yoshdagi bolalar rasmni predmet tasviri sifatida tushunib yetadilar. Lekin rasmdagi personajlarning o'rtasidagi bog'liqlikni, ya'ni harakatlarni tushunish kechroq, 4-5 yoshlarda yuzaga keladi. Masalan: 2 yoshli bola rasmdagi hayvonlarni «turibdi» deydi, 4-5 yoshligisi esa «gapiryapti», «yuryapti», «kelyapti» va xokazo. deydi. Bolalarning kuzatishlari ko'pincha qisqa muddatli bo'ladi (masalan: shahar sharoitida xayvonlarni kuzatish). Shuning uchun rasmlardan foydalanish qayta idrok qilishga va keyingi tasvir uchun harakterli bo'lgan eng asosiysini aniqlashga yordam beradi. Rasmlar ana shunday sharoitlarda kerak bo'ladi: kerakli predmet qo'l ostida yo'q paytida, yoki bo'lmasa tekislikda tasvirlashning ayrim usullari bilan tanishtirish uchun xizmat qiladi.

Masalan: defektolog bolalarga uzoqlashgan predmetni tushuntirish uchun rasmni ko'rsatadi. Hayotda bolalar shu uzoqdagi predmetlarni bir chiziqda joylashgan deb idrok qilsalar, rasmda defektolog uzoqlashganini ko'rsatib, tushuntirib beradi, 6 yoshdan boshlab shu maqsad bilan rasmdan foydalanish mumkin. Rasmni ko'ra turib, bola yerni bir chiziq bilan emas, balki keng yer bo'lagi bilan chizishni, uzoqlashayotgan predmetlar yuqoriroqda, yaqindagilari pastroqda va qog'oz chetiga joylashishini tushunib yetadi. Rasm mashg'ulot davomida bolalar oldida qoldirilsa, bolalar tushunib yetmay nusxa ko'chirishga o'rganib qoladilar. Bu yoshda esa bolalar nusxa ko'chirish bilan emas, balki ijod bilan rasm chizishlari kerak. Ba'zida mashg'ulot davomida bolalarga ayrim detallarni aniqlab olish uchun rasmni ko'rsatish kerak bo'ladi. Keyin esa rasm olib qo'yiladi, chunki bolalar nusxa ko'chira boshlaydilar.

Tarbiyachini nazorat qilish va unga yordam ko'rsatish uchun Maktabgacha ta'lim tashkiloti mudirasi barcha yosh guruhlarining dasturini hamda ta'lim metodikasini bilishi, maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning psixo-fiziologik xususiyatlarini tushunishi, yangi ilmiy tadqiqotlar va ilg'or pedagogik tajribadan xabardor bo'lishi kerak.

NATIJALAR.

- Dekorativ rasm chizish bolalarning estetik sezgilarini, rang tanlash qobiliyatini va badiiy didini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.
- Innovatsion metodlardan – interfaol mashg'ulotlar, musiqali kuzatishlar, milliy san'at elementlaridan foydalanish bolalarning ijodiy faolligini oshiradi.
- Tasviriy faoliyat orqali bolalarning nutqi, aqliy salohiyati, xotira va tafakkur jarayonlari, shuningdek, axloqiy va ijtimoiy fazilatlarini rivojlanadi.
- Tarbiyachi bolalarning yoshi va individualligiga mos metodik yondashuvlarni tanlash orqali mashg'ulotlar samaradorligini ta'minlashi lozim.
- Rasm chizish orqali milliy madaniyatga hurmat, tabiatga mehr, mehnatga e'tibor kabi tarbiyaviy g'oyalarni bolalarga singdirish mumkin.
- Dekorativ rasm chizish faoliyati – bu bolalarning har tomonlama o'sishini ta'minlovchi kuchli pedagogik va didaktik vosita sifatida qaralishi zarur.

Muhokama. Bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatish jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash pedagogik faoliyatda muhim ahamiyat kasb etadi. Dekorativ tasviriy faoliyat nafaqat bolalarning rasm chizish ko'nikmalarini shakllantiradi, balki ularning estetik tarbiyasini, ijodiy tafakkurini, mustaqil fikrlashini va obrazli tasavvurini rivojlantiradi.

Mazkur tadqiqotda bolalarning yosh va psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, metodik yondashuvlar to'g'ri tanlanganda mashg'ulotlar yuqori samaradorlikka erishishi kuzatildi. Mashg'ulot jarayonida foydalanilgan namunalar, musiqali asarlar, xalq amaliy san'ati namunalariga asoslangan dekorativ elementlar bolalarda milliy qadriyatlar va san'atga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Shuningdek, tasviriy faoliyat mashg'ulotlarining nutq, tafakkur va axloqiy sifatlarni rivojlantirishdagi o'rni ham alohida e'tiborga loyiqdir. Bolalar rasm orqali o'z his-

tuyg'ularini ifodalashni, voqealarni obrazli tarzda tasvirlashni, mustaqil ravishda kompozitsiya tuzishni o'rganadilar. Bu esa ularning badiiy estetik qarashlarini shakllantiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatish jarayoni nafaqat ularning tasviriy ko'nikmalarini, balki estetik didini, badiiy tafakkurini, ijodiy qobiliyatini ham rivojlantiradi. Ushbu faoliyat orqali bolalar atrof-muhitni idrok etish, obraz yaratish, rang va shakl uyg'unligini tushunish, xalq amaliy san'ati namunalariga bo'lgan qiziqishlarini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Tarbiyachi bu jarayonda bolalarning yoshi, individualligi va qiziqishlarini inobatga olgan holda, ularni mustaqil fikrlashga, badiiy did bilan ijod qilishga yo'naltirishi lozim. Innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan tasviriy faoliyat mashg'ulotlari bolalarda mustaqillik, hamkorlik, mehnatsevarlik va estetik zavqni shakllantirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, dekorativ rasm chizish bolalarni har tomonlama rivojlantiruvchi kuchli didaktik vosita sifatida qaralishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Adhamjon o'g'li, O.M. (2025). Natyurmort tuzish va uni tasvirlash usullari. intellectual education technological solutions and innovative digital tools, 3(33), 75-80.
2. Adhamjon o'g'li, O.M. (2024). Qaysi biri yaxshiroq: naturadanmi yoki fotosuratdanmi?. innovative developments and research in education, 3(31), 222-225.
3. Mohirjon, O. (2023). Tasviriy sanat mashg'ulotlarining oziga xosligi. o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(15), 464-470.
4. Nabiye, B. (2022). Natyurmort kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashda bosqichlar asosida ishlashning ahamiyati. academic research in educational sciences, 3(12), 334-338.
5. Hoshimjon o'g'li, Q.N. (2025). Ta'limda gamifikatsiya: powerpoint asosida didaktik o'yinlarni yaratish texnologiyasi. formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences, 3(36), 316-322.
6. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish bo'yicha metodik tavsiyalar. Scientific-theoretical journal of International education research, 2(1), 42-46.
7. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. Solution of social problems in management and economy, 2(2), 5-8.
8. Boltaboyev, A. (2023, December). Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-pedagogik ijodkorligini rivojlantirish shart-sharoitlari. in international scientific and practical conference on the topic: "priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions" (vol.1, no.01).